

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת דברים תשע"ד שנה ד' גליון 149

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מדוע רבי אלעזר בן שמוע הוא המאושר שבחכמים

אף על פי כן! התחנן רבי אלעזר ונתן בידי הקיסר את מתנת היהודים, 'מחל להם ורחם עליהם'.

לקח הקיסר את מתנת היהודים והעניק אותה לרבי אלעזר, 'זה יהיה שלך, תמורת מאתיים הדינרים שנתת לי אז, ותמורת האוכל והשתייה שנתת לי, יינצלו כל אחיך היהודים. ועכשיו, היכנס בבקשה למלחמה שלי וקח לך שבעים גלימות תמורת המעיל שנתת לי, ושוב בשלום לעמך'.

חזר רבי אלעזר לביתו, וקראו עליו חבריו את הפסוק (קהלת י"א): "שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו".

לפי זה יש לומר שזהו הטעם שזכה לקבל את התואר "המאושר שבחכמים", כי האושר האמיתי נמצא אצל מי שחושב ומכבד את הזולת, כי מי שהוא אנוכי וחושב רק על טובת עצמו, לעולם לא יהיה מאושר, כי כל פעם שהוא יראה שיש לשני ואילו לו חסר, הרי שייצטער על כך.

אלא שלפי זה צריכים להבין את התנהגותם של תלמידיו של רבי אלעזר, שלכאורה סותרת הנהגה זו, כפי שמובא ביבמות (פד). שרבי יהודה הנשיא מספר: כשהלכתי ללמוד תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע, חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא, שאין מניחים תרנגול זר להיות ביניהם. ופירש בספר תולדות עם עולם (ח"ו) שזה קרה משום שרבי היה עדיין צעיר לימים, והם סברו שהוא עדיין אינו ראוי להיות תלמיד של רבי אלעזר. אבל עדיין, הנהגה זו לכאורה אינה ראויה לאנשים אשר חונכו לאהוב זה את זה ולכבד זה את זה.

אלא יש לפרש על פי מה שכתב בספר נועם שיח (לר' אליעזר פיש זצ"ל מסאלקא, עמ' ע"ו), בשם הרה"ק ר' ברוך מויז'ניץ זצ"ל. שפירש את דברי הגמרא בברכות (כח.), תנא, אותו היום סלקוהו לשומר הפתח, ונתנה להם רשות לתלמידים להיכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר, כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש. ולכאורה, איך היה השומר יכול להבחין איזה תלמיד הוא תוכו כברו ואיזה אינו? הלוא בשביל זה היו צריכים להעמיד אדם קדוש כר' אלימלך מליז'ענסק, וכי היה קדוש כזה עומד בפתח? אלא מאי שהעמידו רק שמש בעלמא, והוא לא היה מרשה לשום אדם אפילו מי שתוכו כברו להיכנס בפתח. אבל תלמיד שתוכו כברו עם כל המניעות היה דוחק את עצמו ומוצא איזה דרך להיכנס פנימה. משא"כ תלמיד שאין תוכו כברו שהיה נשאר מחוץ לבית המדרש.

על פי זה יש לומר שכך גם היתה הנהגתם של תלמידי רבי אלעזר בן שמוע, מחשש שמא יבואו ללמוד עמם תלמידים שאינם מהוגנים, היו דוחים כל אחד ואחד שהיה בא ללמוד אצלם, ורק מי שהיה מתעקש ומוצא איזו דרך להיכנס, היו

מצינו בשלשה מקומות מכנה רב את רבי אלעזר בן שמוע "טובינא דחכמי", כלומר: המאושר שבחכמים (גיטין כו.; כתובות מ., כריתות יג.).

וצריך להבין מדוע נקרא רבי אלעזר "המאושר בחכמים"?

ונראה לומר, כי מצינו אצל רבי אלעזר בן שמוע ייחודיות בענייני בין אדם לחבירו, והוא בעל המימרא באבות (פ"ד מ"ב): "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חרך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים". וכמו שמעיד רבי יהודה הנשיא תלמידו בעירובין (נג.): "אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה". איזו אחדות בין התלמידים עד שמסוגלים לשבת ששה אנשים באמה אחת. כמו כן מובא בסוף מדרש אלה אזכרה בעניינו: אמרו עליו שאותו היום היה בן מאה וחמש שנים, ומקטנותו ועד סוף ימיו לא שמע אדם שהוציא תיפלות מפיו, ולא נתקוטט עם חבירו בין בדבור בין במעשה. ע"כ.

ואהבתו וחסדו של רבי אלעזר היתה לא רק עם ישראל אלא גם עם בני אומות העולם, כפי שהמדרש בקהלת רבה (יא, א) מביא, שפעם טייל רבי אלעזר על שפת הים וראה ספינה שטבעה שרק איש אחד מבני עשיו (רומאי) ניצל מתוכה כשהוא ערום וחסר כל. בגלל מוצאו ודתו אנשים התעלמו ממצוקתו, ואמרו לו: 'הלוואי שיקרה כך לכל בני עמך'!

אולם רבי אלעזר בן שמוע הוריד את מעילו העליון, וכיסה בו את האיש הרועד מקור. הוא לא הסתפק בכך ולקח איתו את האיש לביתו, נתן לו לאכול וגם לשתות, צייד אותו במאתיים דינרים כדי שיוכל להסתדר עד שיחזור לביתו, וליווה אותו בדרכו בכבוד גדול.

לימים, מת הקיסר, ואותו איש שניצול מהספינה הטובעת ונפלט מול חופי ישראל, התמנה לקיסר רומי וגזר גזירה קשה על היהודים.

היהודים ששמעו על הגזירה הקשה פנו לרבי אלעזר בן שמוע והפצירו בו שילך אל הקיסר לבטל את הגזירה, ונתנו בידו ארבעת אלפים דינרים כשוחד.

אך נכנס רבי אלעזר לארמון הקיסר, קם הקיסר מכיסאו ונפל אפיים ארצה בפני רבי אלעזר. ושאלו למעשיו כאן.

באתי לבקש שתבטל את הגזירה הקשה שגזרת על אחי!

סירב הקיסר ואמר: 'בתורה שלכם מוזכרים בני עמון ומואב לדראון עולם על שלא קדמו אתכם בלחם ובמים, ואילו על בני אדום, צאצאיו של עשו, כתוב 'לא תתעב אדומי כי אחיך הוא', ואני הלא אחיכם, מצאצאי עשו אנוכי' והיהודים שעברו על דברי התורה חייבים מיתה.

מקבלים אתו בזרועות פתוחות, באהבה ואחוה שלום ורעות.

אלא שעדיין מוטל עלינו לבאר את הביטוי "חברו עלי תלמידיו כתרנגולים", מהו כתרנגולים?

ונראה להסביר, על פי מה שמצינו בפסחים (ק"ג): שלשה שונאין זה את זה ואלו הן: הכלבים והתרנגולים והחברין. נמצא, כי התרנגול מסמל את השנאה. וזו כוונת רבי יהודה הנשיא שתלמידי רבי אלעזר בן שמוע התנהגו עמו כתרנגולים, כמו שונאים.

בזה נבוא ונבאר מה שמצינו בברכות (ז), שהקב"ה זועם בכל יום וזעמו רגע אחד. ואומרת הגמרא שבאותו רגע שכועס הקב"ה, הכרבות של התרנגול נהפכת ללבנה והוא עומד על רגל אחת.

ויש לפרש, כי זעמו של הקב"ה ניכר שדוקא אצל התרנגול שמסמל על השנאה, כדי להורות וללמד, שעל ידי שח"ו ישראל שונאים זה את זה ומכבדים זה גורמים להקב"ה לכעוס.

וכתב בספ"ק שער המלך (שער השייך ל"ז בתמוה, פרק א') שהנה אמר דוד המלך: "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור", ואמרו (בר"ר י"ט ח) וימו של הקב"ה אלף שנה. ואם נחלק את אלף השנים לשתיים עשרה שעות. יצא לנו שכל "שעה" של הקב"ה עולה שמונים ושלש שנים וארבעה חודשים, וכידוע אומרים במסכת ערכין שבכל שנה ישנם אלף ושמונים רגעים. ולפי זה כשנחלק פ"ג שנים וארבעה חודשים לאלף ושמונים יצא כ"ד יום, יוצא לנו ש"רגע" של הקב"ה הוא כ"ד יום, ואם הקב"ה כועס רקע אחד, יוצא שזעמו של הקב"ה הוא עשרים וארבע יום, והם הכ"ד יום משבעה עשר בתמוז עד אחר יום עשירי באב.

ולפי מה שאמרנו כל זעמו של הקב"ה נובע כאשר ישראל שונאים זה את זה, לכן בימים אלו של בין המצרים עלינו להתחזק בעיקר באהבת חינום.

כמו כן כותב רבי נחמן מברסלב בסיפורי מעשיות, שהשדים יש להם רגלי תרנגולים. ויש לומר, שבא ללמד, כי כל הכח של השדים ללכת ממקום למקום ולהזיק, הוא רק כאשר ישראל שונאים זה את זה ח"ו.

וכן הגמרא בקידושין (לא), מביאה: שאל בן אלמנה אחת את רבי אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם? אמר ליה: הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. בא לפני רבי יהושע אמר לו: כך אמר לו רבי, נתגרשה מהו? אמר ליה: מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה, הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין. ומסביר רש"י: שבן אלמנה אתה - ולא צריך אתה למעשה אלא ללמוד באת ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך. הטל להם מים בספל וקעקע - קרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולים ולפי שלא היה צריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו לעשות, אמר לי אבא ואימא, השיבו בלשון שחוק. ע"כ.

ולפי דרכינו יש לומר, שבכוונה נקט לשון "קעקע להן כתרנגולין", כיון שהורים גרושים ששונאים זה את זה, הם מתנהגים כמו תרנגולים, ולכן יש לנהוג עמם כמו תרנגולים.

ומה שמצינו בברכות (כב) דאמרינן שם, בעל קרי שנתן על עצמו תשעה קבין טהור, נחום איש גם זו לחשה לר' עקיבא ור' עקיבא שנאה לבן עזאי בלחשיה, אזל בן עזאי דרשה בשוק. ומבואר שם בגמרא הא דר' עקיבא לחשה, היינו משום, שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים וכו'. ויש לומר שדימה זאת לתרנגולים, כדי ללמד לבל נטעה ונחשוב כי המרבה להיות עם אשתו, הדבר נובע מרוב אהבתו אליה, אלא להיפך, זה נובע רק מאהבת עצמו וכתרנגול, שהוא סמל שנאת השני ואהבת עצמו. ואכן עיין בתוס' חולין (סד: ד"ה והוא), שאותו דם של ביצים בא מחמת נשיכת התרנגול לתרנגולת. וע"ש במהר"ם ש"ף. הרי שאין ביניהם אהבה.

כמו כן התרנגול נקרא "שכו" ראשי תיבות הפסוק: "וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל ענייך". להורות שכל כוחם של ישמעאל נובע כאשר ישראל מתנהגים כתרנגולים ששונאים זה את זה. וכן חמא"ס ראשי תיבות: חסידים מתנגדים אשכנזים ספרדים.

וכן: "עד כי יבא שילה ולו יקתה עמים" ראשי תיבות שכו"י, ללמד, שמידת השכו"י היא המונעת את ביאת שילה הוא המשיח.

אחר שראינו כי רבי אלעזר בן שמוע היה מיוחד בענייני בין אדם לחבירו, יש לומר, שלכן זכה להיות מעשרת הרוגי מלכות, כמובא בסיום מדרש אלה אזכרה: אמרו עליו שאותו היום היה בן מאה וחמש שנים, ומקטנותו ועד סוף ימיו לא שמע אדם שהוציא תיפלות מפיו, ולא נתקוטט עם חביריו בין בדבור בין במעשה, והיה עניו ושפל רוח וישב בתענית שמונים שנה. ואותו היום שנהרג יום כפורים היה, ובאו תלמידיו לפניו ואמרו לו: "רבנו, מה אתה רואה?" אמר להם: "אני רואה את רבי יהודה בן בבא שמשויאים (נושאים) את מיטתו ומיטת רבי עקיבא בן יוסף סמוכה אצלו, והם מתווכחים בדבר הלכה יחד, זה עם זה". אמרו לו: "ומי הכריע ביניהם?" אמר להם: "רבי ישמעאל כהן גדול". אמרו לו: "מי מנצח?" אמר להם: "רבי עקיבא, על שטרח בכל כוחו בתורה". אמר להם: "בני, רואה אני עוד שנשמת כל צדיק וצדיק מטהרת את עצמה במי השלוח, כדי ליכנס היום בטהרה בישיבה של מעלה לשמוע את דרשות רבי עקיבא בן יוסף שידרוש להם מענייניו של יום. וכל מלאך ומלאך מביא קתדראות של זהב לכל צדיק וצדיק לישב עליו בטהרה". ציוה הקיסר להרגו, ויצאה בת קול ואומרת: "אשריך רבי אלעזר בן שמוע, שהיית טהור ויצאה נשמתך בטהרה".

וזאת משום שכתב בספר "אהלי יעקב" (פירוש על מחזור התפילות ליום הכיפורים, שחיברו רבי יעקב יצחקי ומגוריו היו בין כורדיסטן לעיראק. עלה לארץ ישראל והקים את המושבה באר יעקב ושם בדף מ"ו ע"ב), מהו "כובש עוונות לובש צדקות" שאומרים בפיט "מי א-ל כמוך", על פי הפסיקתא, שהקב"ה נוטל עוונות מתוך הכף ומטמינם תחת "הפוריפא" שלו (כביכול במעיל שלו), שבו מצויירים כל הרוגי מלכות וכל אותם שמסרו נפשם על קדושת ה', והוא כובש את העוונות באותו מלבוס.

והיינו, אדם שהוא מיוחד בהנהגות של בין אדם לחבירו, הוא מוכן אף למסור את נפשו עבור חבריו ואוהביו, לכן אדם כזה נבחר להיות "קדוש" ולמות על קידוש ה', לכפרת כלל ישראל.

שבת חזון:

א. כתב בספ"ק אוהב ישראל (פרשת דברים): שבת חזון י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה. ע"ד שנשאלתי פעם אחת לבאר המדרש דאיתא שם לא היה יום מועד לישראל, כיום שנחרב ביהמ"ק. ע"כ. והוא פלא. וכבר עמד בזה בעל המחבר משנה למלך בספרו הסהור פרשת דרכים עיי"ש. אמנם בשום שכל והערת לב. י"ל בזה על דרך מאמר חז"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך. והמשכיל יבין.

ב. כתב בספר שפתי צדיק: שמעתי מפי זקני הרה"ק החידושי הרי"ם זצ"ל בשם רבו הרה"ק מלובלין זצ"ל ששבת קודש זה - שבת חזון, עת רצון גדול, כמו בזמן מנחה דשבת קודש, מפני שהוא עת דין והשבת קודש מהפך הדין לרחמים, ולכך נקרא רעוא דרעוין, כן כל השבת קודש הזה על ידי שהומן עת דין, כל השבת קודש בבחינת "רעוא דרעוין". עכ"ד.

ג. הרה"ק מרופשיץ ז"ע רקד פעם בשבת חזון מתוך שמחה רבה, ואמר: השבת היא מתנה, ובשבת אין דין 'בר מצרא' (ב"מ ק:) - לא נוהגים בה דיני בין המצרים (שרפי קודש עמ' ת"א).